

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.39>**ФУНКЦІОНУВАННЯ СЮРВЕЙЄРСЬКИХ ТЕРМІНІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ:
ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ****FUNCTIONING OF SURVEYING TERMS IN MARITIME INDUSTRY:
TRANSLATION ASPECT****Москалюк О.В.,***orcid.org/0000-0003-4956-7238**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри філології**Одеського національного морського університету***Смаркалова А.К.,***orcid.org/0000-0002-8631-2915**старший викладач кафедри експлуатації портів і технологій вантажних робіт**Одеського національного морського університету*

В умовах сучасної лінгвістичної глобалізації спостерігається особливий інтерес до вивчення функціонування різних термінів, що у свою чергу зумовлює затребуваність досліджень у морській галузі. У зв'язку з цим, питання щодо морської термінології, в тому числі й сюрвейерської, набуває все більшого значення і детального огляду. Зазначена стаття висвітлює теоретичні відомості про терміносистему морської галузі засобами англійської мови, визначає види й функції спеціальної термінології та професіоналізмів у сучасній англійській мові; аналізує підходи щодо перекладу термінологічних одиниць сфери сюрвейерської діяльності. Проаналізувавши ряд відповідних вузькопрофільних термінів, пропонуються найбільш поширені способи їх перекладу, як транскодування, виявлення еквіваленту терміну, семантична конвергенція, калькування, запозичення, використання інтернаціоналізмів і переклад термінів описовою конструкцією. Відповідно, коли словник не дає точного еквівалента відповідному терміну або коли застосування однієї з перелічених перекладацьких трансформацій недоречно, можливими також є інші прийоми перекладу, а саме: спосіб компресії при перекладі багатоконпонентних термінів, тобто опущення семантично незначного елемента або поєднання декількох слів в одне. Вибір способу перекладу термінів визначається рядом факторів, серед яких можна виокремити логіко-предметний, термінологічний, стилістичний, фактор нормативності та лінгвістичні фактори. Слід зазначити, що варіанти використання кількох прийомів перекладу одночасно найбільш вірогідно на практиці, тому у процесі перекладу вузькоспеціалізованих морських термінів, таких як сюрвейерські термінологічні одиниці, перекладачу необхідно опиратися на контекст та враховувати особливості морської спеціалізації.

Ключові слова: терміносистема, морська галузь, сюрвейерські терміни, особливості перекладу, науково-технічний переклад.

The given article is devoted to the functioning of surveying terms in maritime industry and the peculiarities of their translation. There is a special interest in studying the functioning of various terms due to modern linguistic globalization. This requirement determines the demand for research in the maritime field including survey terminology. This fact takes importance and a detailed review. Thus, theoretical information about the terminology system of the maritime industry has been highlighted, the types and functions of special terminology and professionalism have been defined in the modern English, and approaches to the translation of the terminological units in the field of surveying have been analyzed. After analyzing a number of relevant narrow-profile terms, the most common methods of their translation have been proposed, such as transcoding, finding the equivalent of a term, semantic convergence, tracing, borrowing, using internationalisms, and translating terms using a descriptive construction. Accordingly, when the dictionary does not provide an exact equivalent for the corresponding term or when the application of one of the listed translation transformations is inappropriate, other methods of translation are also possible. Take for instance, the method of compression when translating multi-component terms, i. e. omitting a semantically insignificant element or combining several words into one. The choice of the translation methods has been determined by a number of factors which can be logical-objective, terminological, stylistic, normative and linguistic factors. It should be mentioned that options for using several methods of translation are the most likely in practice. Therefore, in the process of translating highly specialized

maritime terms, such as surveyor terminological units, a translator should rely on the context and take into account the peculiarities of maritime specialization.

Key words: terminology system, maritime industry, surveyor's terms, peculiarities of translation, scientific and technical translation.

Постановка проблеми. Враховуючи специфіку Одеського регіону, в фокусі наукових розвідок перспективними залишаються питання пов'язані з актуальним на сьогодні вивченням механізмів перекладу технічних текстів морської галузі й аналіз функціонування відповідних лексичних одиниць. У зв'язку з цим, питання щодо морської термінології, в тому числі й сюрвейерської, набуває все більшого значення і детального огляду. Відомо, що переклад текстів фахового напрямку не обмежується передачею термінологічних одиниць цільовою мовою, адекватний переклад все ж неможливий без знання етимології термінів, способу їх утворення та особливостей перекладу.

Слід зазначити, що терміносистема морської галузі наразі досліджена достатньо, але наукові праці щодо стратегій перекладу з англійської на українську мову спеціальної термінології та професіоналізмів сфери сюрвейерської діяльності майже відсутні. Таким чином, висвітлення найпродуктивніших трансформацій, що застосовуються під час перекладу відповідної лексики з англійської мови на українську обумовлюють актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу наукового дослідження складають роботи вчених-лінгвістів: Н.М. Абабілова, О.В. Бондаренко, Н.В. Долусова, В.Л. Плотко, Н.М. Пріміна, М.С. Смірнова, Л.М. Філюк, Д.В. Фурт, С.В. Шепітько.

Морська термінологія відрізняється від загального поняття наукових термінів тим, що її елементи не відповідають таким вимогам, як однозначність, відсутність синонімів і омонімів. Навпаки, багато з них виникли в результаті семантичних змін. Важливим є факт, що морська термінологія сповнена запозичених слів. Окрім того, виконує номінативну функцію і представлена, як внутрішніми (простими та складними термінами, термінологічними сполученнями, абривіатурами), так і зовнішніми засобами найменувань понять (запозиченнями), а також ідентифікаційну функцію, тобто виступає засобом вияву належності до однієї спільноти, певного ототожнення [3].

Як вже було зазначено, морська термінологія – це сукупність моногалузових і полігалузових спеціальних найменувань, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями морської сфери, утворюють відповідну терміносистему та охоплюють великий пласт словникового

складу, який використовується в сфері морської справи. Важливим є те, що морська термінологія належить до літературної мови і представлена текстами письмовими та усними [8]. Морська лексика в мовному спілкуванні представлена термінами і лексичними одиницями розмовної мови, що увійшли у загальний мовний зворот. До письмових матеріалів з наявною морською термінологією зазвичай відносять художні матеріали, публіцистичні і політичні матеріали, наукові та технічні тексти, акти управління (різні документи). До «морських матеріалів» прийнято відносити науково-технічні та акти управління, пов'язані з життям і діяльністю судна, екіпажу й відповідних установ.

Постановка завдання. Основним завданнями дослідження є висвітлення теоретичних відомостей про терміносистему морської галузі засобами англійської мови; визначення видів і функцій спеціальної термінології та професіоналізмів морської галузі в сучасній англійській мові; аналіз підходів щодо перекладу термінологічних одиниць сфери сюрвейерської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Всі «морські матеріали» відрізняються від будь-яких інших матеріалів насиченістю спеціальною лексикою, широким використанням термінології, стійких словосполучень, характерних тільки для «морської» сфери спілкування, великою кількістю номенклатури спеціальних скорочень і умовних позначень, що використовуються тільки в морських матеріалах, з точки зору синтаксису – широким використанням клішованих конструкцій (особливо в документації), невеликою кількістю часових дієслівних форм, стислою формою висловлювання, використанням всередині одного речення численних паралельних конструкцій, виражених інфінітивними і прикметниковими зворотами. Все це пов'язане з певним функціональним навантаженням, що характеризує сферу спілкування: стислість, чіткість і конкретність формулювань, точність і ясність, що забезпечує логічну послідовність та структурність викладу, чітке відмежування однієї думки від іншої, легкість сприйняття переданої інформації.

Таким чином, під морським терміном розуміється стійка одиниця синтетичної або аналітичної номінації, закріплена за відповідним поняттям у функціональній системі певної предметно-тематичної групи, а саме: значення відповідно

до значення інших термінів у лексичній системі мови. Відповідно, морським терміном може бути будь-яка лексична одиниця мови, якщо вона набуває термінологічної функції.

В процесі інтенсифікації обміну науково-технічною інформацією актуалізується питання науково-технічного перекладу, тобто поєднання знання іноземної мови зі знаннями у галузях науки і техніки [2, с. 205]. Як відомо, переклад терміна – це точне відтворення оригінальної лексичної одиниці засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю. Для повної передачі поняття оригіналу слід не лише знаходити в мові перекладу адекватні терміни та відповідні лексичні одиниці, але й відбирати необхідні граматичні форми й стилістичні чинники [6].

Характер відповідності між термінами різних мов – головна проблема двомовної термінологічної лексикографії. Для термінологічної практики актуальною постає міжмовна уніфікація термінів. Підбір терміноелементів однієї мови відповідно до термінів іншої мови дає можливість зіставити семантично адекватні та неадекватні терміни. У процесі перекладу термінів вирішуються практичні питання використання інтернаціональної та іншомовної термінології [4, с. 93–96].

Велика кількість вузькоспеціалізованої термінологічної лексики в англійській мові дає можливість при перекладі найбільш точно, чітко й доречно викладати зміст певного поняття, предмета й, найголовніше, забезпечує правильне розуміння сутності питання

Так як під час роботи з науково-технічними і спеціалізованими технічними текстами особлива увага надається перекладу не тільки загальнонаукових, але й вузькопрофільних термінів, термінологічні одиниці сфери сюрвейерської діяльності морської галузі англійської мови а також їхні відповідники українською мовою складають неабиякий інтерес для вивчення філологами.

Історія сюрвейерської діяльності налічує сотню років і на сьогоднішній день представляє собою незамінну, в міжнародній практиці, сферу послуг [5, с. 32]. Цей вид послуг затребуваний в міжнародній торгівлі, а також в більшості галузей матеріального виробництва, основним з яких можна виділити транспорт загалом, а для України, як для морської держави – морський транспорт.

Інспектування – це здійснення контролю або процес перевірки правильності виконання встановлених норм, правил, інструкцій або вказівок. В свою чергу сюрвей, як вид діяльності – це комплекс послуг різної спрямованості якісної та/або кількісної експертизи конкретних об'єктів,

предметів або явищ, що надаються незацікавленою стороною.

Відлік існування саме інспектування як окремого виду діяльності в транспортному процесі розпочалася у 1878 році, а розгалужена система спеціалізацій у інспектуванні розвилася у процесі довгого становлення сюрвею як специфічного виду діяльності у морській галузі.

Історично склалося так, що сюрвей як вид діяльності з'явився на теренах української держави тільки з набуттям Україною незалежності у зв'язку з бурхливим розвитком морської сфери діяльності держави. Відповідно, існуюча та розгалужена морська терміносистема української мови значно розширилася, і як результат, з'явилися нові запозичені терміни пов'язані з допоміжними роботами на морі. Відповідно, постало питання використання міжмовних трансформацій під час перекладу даної термінології.

Для таких вузькопрофільних термінів як термінологічні одиниці сфери сюрвейерської діяльності пропонуються найбільш поширені способи перекладу термінів, як транскодування, виявлення еквіваленту терміну, семантична конвергенція, калькування (як семантичне так і структурне), запозичення, використання інтернаціоналізмів та переклад термінів описовою конструкцією. Відповідно, коли словник не дає точного еквівалента тому чи іншому терміну, або ж коли застосування однієї з перелічених перекладацьких трансформацій недоречне, можливими також є інші прийоми перекладу, такі як переклад професіоналізмами або спосіб компресії при перекладі багатоконпонентних термінів, тобто опущення семантично незначного елемента або поєднання декількох слів в одне [1, с. 126]. Використовується також і повна відмова від перекладу терміна.

Вибір способу перекладу термінів визначається рядом факторів, серед яких можна виокремити логіко-предметний фактор, термінологічний фактор, стилістичний фактор, фактор нормативності та власне лінгвістичні фактори. Важливо зазначити, що під час перекладу термінів з англійської мови українською лінгвісти передусім намагаються знайти лексичний еквівалент – постійну лексичну відповідність, яка точно збігає зі значенням слова [7, с. 272–281]. Завдання перекладача полягає саме у вірному виборі того чи іншого прийому в ході процесу перекладу, щоб як найточніше передати значення будь-якого терміну.

Для проведення аналізу щодо підходів до перекладу термінологічних одиниць сфери сюрвейерської діяльності нами було обрано ряд відповідних термінів, які широко використовуються на

практиці в процесі сюрвейерської діяльності та відносяться до морської терміносистеми, а саме: inspector, surveyor, inspection, survey, protection and indemnity club (P&I), nomination, trader, Superintendent, Supervisor, draft survey, weighing, ullage survey, sounding survey, mine survey, tally count, LCI (loading compartment inspection), cleaning regime, sampling, analysis, visual inspection, loading supervision, on-hire survey, off-hire survey, BQS (bunker quantity survey), pre-shipment inspection, safety inspection, hospital clean, grain clean, normal clean, shovel clean, load on top, lot, composite sample, increment sample, bulk aggregate sample, contractual sample, analysis sample, shoretank sample, first-drop sample, first-foot sample, shoreline sample, bottom sample, cone sampling cup, single tube trier, stream sampling cup, hand-scoop, multiple-slot divider, simple weighted sample can, cargo disinfection, certificate of conformance [9].

Слід зазначити, що в процесі аналізу нами було отримано наступні результати:

– способом *транскодування* можливо перекласти такі терміни: (P&I club – пі енд ай клуб, superintendent – суперінтендант, supervisor – супервайзер, draft survey – драфт сюрвей, ullage survey – аледж, sounding survey – саундінг, sampling – семплінг, loading supervision – супервізія, pre-shipment inspection – прешіпмент, composite sample – композит, cargo disinfection – дезінсекція) [3];

– за допомогою прийому виявлення еквіваленту терміну можливо перекласти терміни: (mine survey – маркшейдерська зйомка, sampling – відбір проб, increment sample – точкова проба або виїмка, composite sample – репрезентативна проба або представницька проба, bulk aggregate sample – об'єднана проба, contractual sample – контрактна проба, analysis sample – аналітична проба, shoretank sample – резервуарна проба або проба берегового сховища, cone sampling cup – конічний пробовідбірник, single tube trier – списоподібний пробовідбірник, simple weighted sample can – пробовідбірник простий важкий);

– методом *калькування* можливо перекласти такі термінологічні одиниці: weighing – переважування, sampling – пробовідбір, tally count – тальманський рахунок, visual inspection – візуальна інспекція, lot – лот, first-drop sample – проба «першого струменя», first-foot sample – проба «першого фута», shoreline sample – трубопроводна проба, bottom sample – донна проба, certificate of conformance – сертифікат відповідності, pre-shipment inspection – передвідвантажувальний сюрвей; Серед обраних термінів іншими способами можливо перекласти 4 терміни;

– методом *запозичення* можливо перекласти терміни як (inspector – інспектор, surveyor – сюрвейер, inspection – інспекція, survey – сюрвей);

– за допомогою прийому *використання інтернаціоналізмів* можливо перекласти 1 термін (nomination – номінація);

– переклад термінів *описовою конструкцією* може бути також застосованим (P&I club – клуб взаємного страхування, draft survey – визначення кількості завантаженого вантажу методом драфт сюрвею або визначення кількості завантаженого вантажу за допомогою зняття осадоку, ullage survey – визначення кількості наливного вантажу методом виміру пустот/взливів, sounding survey – визначення кількості наливного вантажу методом виміру взливів, LCI (loading compartment inspection) – інспекція придатності вантажних приміщень та люкових закриттів до навантаження, visual inspection – інспекція з підрахунком дефектів, weighing – визначення маси вантажу методом зважування, cleaning regime – методи зачистки трюмів, analysis – лабораторний аналіз, loading supervision – спостереження за навантаженням 24/7, on-hire survey – освідчення судна при передачі судна в чартер, off-hire survey – освідчення судна при прийманні судна з чартеру, pre-shipment inspection – передвідвантажувальний сюрвей, BQS (bunker quantity survey) – визначення кількості палива (бункера) на судні, safety inspection – огляд та перевірка стану суден, hospital clean – «виключна чистота» трюмів, grain clean – чистота трюмів «високого рівня», normal clean – чистота трюмів нормального рівня, shovel clean – «дозволений» рівень чистоти трюмів, load on top – низький рівень чистоти трюмів, single tube trier – списоподібний пробовідбірник для відбору проб з мішків, simple weighted sample can – пробовідбірник простий важкий для наливних вантажів, cone sampling cup – конічний пробовідбірник для відбору проб з рідин або сипучих матеріалів). Деякі з представлених термінів можливо також перекласти з використанням інших перекладацьких трансформацій.

Відповідно, нами було виявлено, що переклад термінів описовою конструкцією є найбільш вірогідним методом для використання при перекладі сюрвейерських термінів морської галузі, адже виключно таким методом можна перекласти 28% проаналізованих термінологічних одиниць. Метод калькування може бути ефективним при перекладі 14% термінів, тоді 12% – ефективно перекладаються за допомогою методу виявлення еквіваленту терміну. Окрім того, можливо використання методу транскодування та метод

запозичення, які ефективно застосовуються при перекладі – 8%. За допомогою методу використання інтернаціоналізмів можливо перекласти лише 2% термінів сюрвейерської діяльності. 28% із обраного переліку дають можливість використовувати декілька методів перекладацьких трансформацій під час аналізу зазначених термінологічних одиниць.

Висновки. Таким чином, нами було розглянуто особливості перекладу сюрвейерських термінів морської галузі та визначено необхідні прийоми, які залучаються при перекладі сюрвейерської термінології, а саме: до перекладацьких прийомів віднесли переклад термінів описовою конструк-

цією, прийомом калькування, методом виявлення еквіваленту терміну, прийомом транскодування, методом запозичення та за допомогою використання інтернаціоналізмів. Необхідно додати, що із обраного переліку були визначені терміни, які можна перекладати, застосовуючи більше ніж один вид перекладацьких трансформацій.

Слід зазначити, що варіанти використання кількох прийомів перекладу одночасно найбільш вірогідно на практиці, тому у процесі перекладу вузькоспеціалізованих морських термінів, таких як сюрвейерські термінологічні одиниці, перекладачу необхідно опиратися на контекст та враховувати особливості морської спеціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абабілова Н.М., Білокамінська В.Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вечний*. 2015. № 2(6). С. 126–128.
2. Грушко С.П. Науково-технічний переклад у професійному дискурсі. *Література та культура*. 2016. С. 205–210.
3. Долусова Н.В., Плотко В.Л. Лінгвістичні особливості англomовного тексту конвенції про працю в морському судноплаванні (MLC). The 7th International scientific and practical conference *Modern directions of scientific research development* (03-04 грудня 2021 р.). Chicago, USA, 2021. С. 45–51.
4. Пріміна Н.М. Мовні та соціокультурні особливості англomовного морського дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2018. № 32(2). С. 93–96.
5. Смаркалова А.К. Сутність та організація діяльності інспекційних підприємств на морському транспорті. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2021. № 4(77). С. 32–47.
6. Смірнова Т.В. Лексичні прийоми перекладу термінологічних одиниць транспортної галузі. 2014. 87 с.
7. Фурт Д.В. Способи перекладу термінів українською мовою з англійської. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. С. 272–281.
8. Шепітько С.В., Смирнова М.С., Панова Я.Є. Лінгвоперекладацькі характеристики морської термінології. 2019.
9. Gafta Approved Register of Superintendents. *GAFTA*. URL: <https://www.gafta.com/Superintendents> (дата звернення: 14.10.2023).